

JIŘÍ RAMBOUSEK

Dát hlas rtům němé domoviny

(Poezie v ilegálních časopisech let 1939 – 1945)

V tomto příspěvku, nadepsaném veršem z Horovy básnické skladby Jan houslista, si všimneme básní otištěných v necenzurovaných ilegálních časopisech z let nacistické okupace. Jiný verš Josefa Hory (Čti a rozuměj!) jsme před časem citovali v titulu stati ze třetího čísla ročníku 1995. Tam jsme věnovali pozornost rezistenčním jinotajům, jimž dobře rozuměli zasvěcení čeští čtenáři, zvyklí číst „mezi řádky“, ale díky rafinovaným „šifrovacím“ postupům našich básníků i některým vnětětovným okolnostem nebyla s to postihnout nacistická cenzura. Spolu se statí otištěnou v prvním čísle loňského ročníku (Křik Koruny české – málo známá odbojová akce českých spisovatelů) tvoří tato trojice příspěvků celek zabývající se rezistenční rolí poezie z válečného šestiletí 1939 – 1945, doby, jejímiž přímými pamětníky jsme dnes už jen my, příslušníci starší a nejstarší žijící generace.

Vedle legálně publikovaných básnických sbírek a veršů otištěných v časopisech či novinách vyjadřovali spisovatelé a novináři svou věrnost Masarykovým ideálům a naděje do budoucna také přímo, aniž se ohlíželi na cenzuru. To bylo možné pouze v ilegálních letáčích a časopisech šířených tajnými cestami. Většinou byly rozmnožovány na cyklostylech, ale někdy se také tajně tiskly v českých tiskárnách (tzv. detektivky a krátce i Rudé právo).

Ve 47. čísle nejznámějšího a nejrozšířenějšího ilegálního časopisu V boj, které vyšlo koncem března 1940, si například mohli čtenáři přečíst tuto vlasteneckou výzvu anonymního autora:

*Jako přival kalných vod
s loňským jarem březnovým
zaplavily tlupy hord
vlast Tvou křížem hákovým.*

*Loupeživé roty krutých hnědých nájezdníků
skropily vlast krví synů české matky,
jako dravé vody, jež nemají pamětníků,
z rodné naší vlasti odplavily statky (...).*

*Sevři, Čechu, v pěsti ruce,
utlum hněvu plamen –*

*přemoz bolest svého srdce,
ať se změní v kámen!
Tvoji zbraní budou pěsti
a hněv jejich síly zdroj,
ať za obnovu Tvé vlasti
ztvrdlé srdce zvelí: „V BOJ!“*

Obdobný apelativní charakter měla většina básní v ilegálním tisku, byly to zřymované výzvy a hesla. To ovšem neznamená, že na ty, kdo je četli za zatemněnými okny protektorátních bytů, nemohly takové verše silně působit. Na stránkách podzemních časopisů však vedle toho vycházely i významné básně, jejichž autory byli známí a respektovaní čeští autoři.

Nejvíce veršovaných textů vyšlo právě v časopisu *V boj*, prvním celonárodním odbojovém periodiku v nacisty okupované Evropě. *V boj* měl rozsah 7 – 25 stran a náklad až 5000 výtisků. Pravidelně (každý pátek a později čtrnáctidenně) vycházel do podzimu 1940, nepravidelně až do jara 1941. Byl distribuován nejen v Praze, ale i v dalších českých a moravských městech. Přetiskoval se (zčásti z původních rozmnožovacích blan, které přiváželi železničáři činní v odboji) např. v Hořicích, Semilech, Plzni, Ostravě a Olomouci a pašoval se dokonce i do obsazeného pohraničí.

Podnět k vydávání časopisu vyšel z vinohradské odbočky Svazu záložníků, jejíž předseda Josef Škalda (1894 – 1941, popraven v Berlíně) se stal zakladatelem a vůdčí postavou ilegální skupiny Družstvo v prvním sledu, která zajišťovala zejména technickou stránku vydávání a distribuci časopisu. Mezi redaktory *V boje* byl hned v první fázi nejvýznamnější postavou malíř a grafik Vojtěch Preissig, známý již z prvního odboje proti Rakousku-Uhersku (1873 – 1944 v koncentračním táboře Dachau). Preissig jednak kreslil na blány obálky jednotlivých čísel, jednak překládal zahraniční materiály a psal články výborné žurnalistické úrovně. Později byly některé kresby na obálkách také dílem malíře a pracovníka Památníku národního osvobození majora Emanuela Pryla, malířky Milady Marešové i dalších kreslířů. Dnes máme k dispozici reprint všech dochovaných čísel časopisu, který vyšel v letech 1992 – 1995 v jedenácti brožovaných svazcích zásluhou pracovníků Historického ústavu Armády ČR (František Janáček, Bohumil Pekárek, Růžena Hlušičková, Stanislav Kokoška a další). V určování autorství jednotlivých příspěvků a v poznámkovém aparátu této edice jsou omyly a mezery (neurčen zůstal mj. úvodník čísla 25, který napsal Jan Drda), ale důležitý úkol dát čtenářům i badatelům do rukou reedici časopisu byl splněn. Až dosud byly originální výtisky k dispozici jen v několika málo archivech a byly ohroženy zkázou, protože starý cyklostylový papír se trhal a rozpadal. Velmi cenné jsou i studie, které edici armádních historiků provázejí.

Po zatčení Josefa Škaldy a jeho nejbližších spolupracovníků se o vydávání časopisu – byl to tzv. spořilovský V boj – starala Preissigova dcera Irena Bernášková, legendární paní Inka našeho odboje proti nacismu (1904 – 1942, popravena v Berlíně). Vedle spořilovského V boje vycházel po zániku Družstva v prvním sledu ještě tzv. vojenský (holešovický) V boj. Obě skupiny pracovaly zprvu nezávisle, a když o něco později navázaly spolupráci, žádá se nich se nechtěla vydávání vzdát. Po zatčení Inky Bernáškové vydával V boj ing. RNDr. Vladimír Hruban (popraven v roce 1945), vysokoškolský učitel chemie a později sportovní redaktor, který byl také duší ilegální edice Řetěz. Zatčen byl v lednu 1943 v souvislosti s jinou ilegální činností.

Z mnoha dalších spolupracovníků časopisu jmenujme alespoň Ivana Herbena (1900 – 1968, zatčen 1940 a vězněn až do konce války), Milenu Jesenskou (1896 – 1944 v koncentračním táboře Ravensbrück), učitele, novináře a básníka Jana Týmla (1905 – 1945, zemřel po osvobození z koncentračního tábora v karanténě stanici ve švédském Lundu), dále středoškolského profesora, autora učebnic a organizátora dělnického vzdělání Wolfganga Jankovce (1896 – 1944, popraven v Drážďanech), redaktora a knihovníka Jaroslava Šimsu (1900 – 1945 v koncentračním táboře Dachau), filozofa doc. dr. Josefa Fischera (1891 – 1945 v Brandenburgu; byl to bratr Otokara Fischera), malíře, kreslíře a karikaturistu, autora výtvarné podoby Foglarových Rychlých šípů JUDr. Jana Fischera (1907 – 1960) a redaktora Ladislava Kunteho (1874 – 1945 v koncentračním táboře Straubing).

Články byly většinou anonymní a jen menší část jich byla podepsána pseudonymy nebo autorskými šiframi. Také některé verše byly podepsány značkou či pseudonymem (A. K., YZOP, Zbrojnoš, Jan Víra). Mezi redaktory bylo nemálo zkušených novinářů, kteří jistě byli i autory anonymních veršovaných výzev, protinacistických pamfletů a vtipných říkadel. Máme však i spolehlivá svědectví, že do časopisu V boj psali také někteří známí básníci, zejména Josef Hora a František Halas.

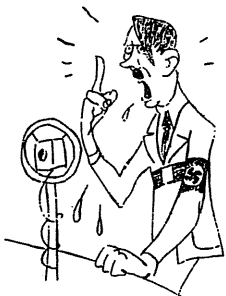
Rozsáhlou anonymní báseň, nazvanou Smíšené manželství, uveřejnilo jedno z posledních čísel vojenského V boje (č. 41, vydané po 15. listopadu 1940). Autorem této epické básně, jež vzdáleně připomíná epiku Svatopluka Čecha, by snad mohl být Josef Hora, prokázat to však nelze. Básník (v závěru jej žena, s níž se seznámil ve vlaku, oslovuje „*důstojnosti*“) vypráví v ich-formě o tom, jak si náhodná známá v kupé vlaku se slzami v očích stěžovala na svůj trpký osud: provdala se před válkou za Němce, slušného člověka, jehož měla opravdu ráda. Z manžela se však stal nacist, který jí nyní zakazuje hovořit se synkem česky: „*Máme synka, / pěkné dítě, / jako zora na úsvitě. / S ním však nový kříž mne tíží. / Muž, ač v dědici se zhlíží, / chce bych duši jeho děcku / hnětla jenom po německu. / Chlapce denně musím zvykat / místo »táta« – »Vater« říkat. / Dí-li »táta« – muž se mračí / a mé oči tonou v pláči.*“ V závěru žena pro-

sí o modlitbu při mši a slibuje, že své češství nezapře a nezradí. Setkání posílí kněžovu víru v nesmrtelnost českého národa.

Zajímavá je historie pseudonymu Jan Víra. Dnes víme, že pod tímto pseudonymem psalo do časopisu *V boj* několik autorů. Byli to Josef Hora, František Halas a méně významná básnířka, úřednice ministerstva financí první republiky Marie Veverková z Modřan (dříve psávala také pod pseudonymem Miriam). Uvádění téhož fiktivního jména pod básněmi různých přispěvatelů mělo svůj dobrý smysl – mohlo znesnadnit identifikaci autorů.

Jak nepřímo vyplývá z oslovení Jana Víry v listárně časopisu, jako první použil tohoto pseudonymu Josef Hora. A Hora byl patrně také „autorem“ jména Jan Víra: motiv víry v lepší příští má totiž v jeho válečné tvorbě klíčový význam a křestního jména Jan použil Hora mnohokrát ve svých autostylizacích (Jan houslista, Jan Skála ve veršované povídce *Pokoušení*, Jan Trázník v románu *Dech na skle*, básníkův první pseudonym byl Jan Hron). S podpisem Jana Víry vyšlo celkem pět básní – Českému člověku, Ty, jenž, Blaník, 28. říjen a Novoroční. Některé z nich byly – buď anonymně, nebo opět s pseudonymem – ještě přetiskovány v dalších číslech časopisu. Nesporně Horova je z nich jen báseň 28. říjen ve slavnostním čísle 25, vydaném k 28. říjnu 1939. Marie Veverková zřejmě napsala dvě básně, které se od zbylých značně liší – Českému člověku a Ty, jenž. U první z nich uvádějí Veverkovou jako nepochybnou autorku i editoři polistopadového reprintu. Veverková má v časopisu i další básně, otištěné však anonymně, bez pseudonymu Jan Víra. František Halas je s velkou pravděpodobností autorem básní *Novoroční* a *Blaník* a Halasova je i anonymní báseň 28. říjen 1939 v čísle 27.

Otázkou, kdo je autorem básní podepsaných Jan Víra, jsem se zabýval ve své přednášce o poezii v ilegálních časopisech v pražském Kruhu přátel českého jazyka (v dubnu 1982) a v téže době – nezávisle na mé přednášce – ji řešil také literární historik Zdeněk Pešat v článku *František Halas a ilegální časopis V boj* (v časopisu *Česká literatura*, roč. 1982). Do diskuse plodně zasáhl také editor Halasova díla Ludvík Kundera v poznámkovém aparátu svazku *A co básník* (1983) a nově je třeba vzít v potaz také fakta uvedená v poznámkách k jednotlivým číslovům v edici *Historického ústavu Armády ČR*. Důležitou roli sehrála svědectví pamětníků (Arnošt Polavský, vl. jm. František Ročen, Ivan Herben, Eduard Maška aj.). Podstatné je zjištění (jež jsem zdůvodnil v brněnském halasovském sborníku z r. 1987), že Halasova báseň 28. říjen 1939 se omylem editora A. M. Piši ocitla ve spisech Josefa Hory (svazek *Zapomenuté básně*, 1951), a naopak Horova báseň z čísla 25, napsaná k 21. výročí 28. října 1918, byla – poněvadž došlo k záměně autorů – otištěna v souboru Halasova díla ve svazku *A co básník* (L. Kundera ji zařadil do oddílu *Různočení, varianty, poznámky*). Uvádím nejprve báseň Josefa Hory z č. 25, podepsanou Jan Víra (Horovo autorství je díky svědectví Ivana Herbena zcela nesporné):

A LA LETTRE!

J'adresse aux peuples un vrai message de Paix! P comme Panique, A comme Armesent, I comme Italie, X comme Xenophobie.
/Hitler vysílá národům pravé poselství míru! A hláskuje mír výslovně: mír = Paix. P jako panika, A jako Armesent = zbrojení. I jako Italie, X jako xenofobie = odpor k jiným! /

Ročník 1919
Číslo 211.
Vydání družstvem
v prvním sledu.

V BOJ

V BOJ

Vydání družstvem v prvním sledu.

ROČNÍK 1939
ČÍSLO 21.

V BOJ

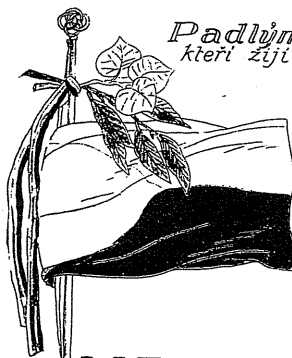
ROČNÍK 1939
ČÍSLO 25
VYDÁVÁ DRUŽSTVO V PRVNÍM SLEDU

**OPUSTĚLI HNĚ
NEZARYNŮ -
OPUSTĚLI HNĚ -
ZAHYNĚS!**

V BOJ

ROČNÍK 1939
ČÍSLO 26
Vydání družstvem v prvním sledu.

**Padlým,
kteří žijí!**

V BOJ

ROČNÍK 1939
ČÍSLO 27
Vydání družstvem v prvním sledu.

Obálky a jedna strana časopisu V boj

28. říjen

*Krev týraných, krev zabitých
národu stéká po těle
a rodnou zemi drásá smích
sprostého uchvatitele.*

*Neklesáme, nezoufáme,
v žebračké mošně zbyla ještě zbraň.
Dne říjnový, štít z tebe uděláme
a Velký Mrtvý stínem svým nás chraň.*

*Na hrdle trestán bude ten, co zradil,
a ruce lotrů zledoví.
Z nás každý vše, co má, si vsadil
na tebe, dne náš říjnový.*

*A vyhrajem to! Naše pře je svatá!
Snad neuplyne ani rok a den.
Vyráží síla a zlomí páteř kata.
Můj národe! Ty budeš svoboden!*

Halasova báseň vyšla v čísle 27, které bylo rozmnoženo v pražském hotelu Zlatá husa začátkem listopadu 1939. Bylo to číslo osudové – při jeho distribuci byl v centru Prahy zatčen Josef Škalda se svými spolupracovníky. Báseň reaguje na události, při nichž došlo ke smrtelnému zranění medika Jana Opletala:

28. říjen 1939

*Ty, který jsi pustil ze řetězu
smečku d'áblů na ubohý lid,
viz, jak z noci zla a těžké zkoušky
k Tobě vane český klid.*

*Pokálená, vyloupená země
pije hořký doušek podzimu.
Pohled' na lid, který nezoufá si,
v teplou dlaň svou srdce vezmi mu!*

*Ať má sílu jíti za svobodu,
sílu setřást vraha s ramenou,
ať má sílu, zvednout z ponížení
spravedlnost svoji plamennou.*

Odbojoví pracovníci, kteří zajišťovali redakci, tisk a distribuci V boje, se zasloužili i o další podzemní ediční aktivity. Byla to – vedle různých le-

táků a časopisu ISNO (Informační služba národního osvobození) – zejména edice Řetěz a série tzv. detektivek.

Edici Řetěz vydával Vladimír Hruban se skupinou svých přátel, vesměs redaktorů tiskových orgánů Melantricha. V edici vyšly celkem čtyři svazčky. První tři (Rukověť nové doby, Pomníky německé kultury v Čechách a Osudy dobrého vojáka Švejka v protektorátě, 1. část, autorem této brožury byl redaktor J. Dušek) ilustroval Jan Fischer. Jako čtvrtý následoval Index zrádců, 1. část (sestavil jej šéfredaktor Večerního Českého slova Luděk Stránský), který obsahoval plná jména a adresy vlajkařů, nacistických přísluhovačů a kolaborantů.

Pátým svazkem měla být rozsáhlá parafráze Havlíčkova Křtu svatého Vladimíra Křest národa českého, kterou napsal redaktor Miloš Malý. Měl to být první svazek tištěný normální sazbou. Ta byla již připravena k tisku (byla vysázena linotypem v sazárně Melantricha) a do jednotlivých stran byly už také zalomeny štočky zdařilých kreseb Jana Fischera. Vydání bylo však znemožněno heydrichiádou a zatčením Vladimíra Hrubana. Sazba včetně štoček se v několikrát měněném úkrytu zachovala od roku 1942 až do konce války a báseň pak v roce 1945 vyšla jako samostatná brožura, vytištěná z původní sazby a doplněná zprávou o Hrubanově ilegální činnosti.

Křest národa českého má na rozdíl od nedokončené básně Havlíčkovy uzavřený děj. Perun je sice nacisty popraven, ale autor naznačuje, že jeho synek – Peruňátko – jej pomstí a dokáže se s fašistickými vrahy vypořádat. Závěr rozsáhlé básně o osmi zpěvech, plné vtípných útoků na čelné nacisty, prezidenta Háchu a zejména kolaborantské novináře, tvoří zpěv Perunice nad kolébkou budoucího mstitele. Autorovy aktualizace, např. popis výslechů na gestapu, mají vskutku havlíčkovskou pádnost. Tu a tam využívá Miloš Malý doslovných citátů z Křtu svatého Vladimíra, ale vesměs jde o parafrázi, opřenou však o děj Havlíčkovy básně. Variace na Havlíčkovy známé verše „*Bože! Kých jsem policajtem*“ zní např. takto:

*Bože, tak být gestapákem!
to je jednou marný,
koho chce, toho si lapne,
dá ho do Pečkárny.*

*Každý si ho musí vážit,
kdo naň zaškaredí,
pro urážku Třetí říše,
v koncentráku sedí.*

Místo Havlíčkova makarónského Jezovitského marše („*Te deum laudamus – v Kyjevě je rámus...*“) zařadil Malý do své básně pochod gestapácký (z delší básně citujeme pouze čtyři dvojverší):

*Wir sind das Herrenvolk reiner Rasse.
Barbarští Hunové jsme v nové kráse.*

*Der Reichsprotektor in Böhmen-Mähren.
Naše heslo: bráti-nehmen.*

*Das arme Deutschtum im Protektorat.
Je tu ještě něco, co jsem neukrad?*

*Es spricht der Führer, schreit Goebbels,
tyhle žvásty nestráví už ani pes. (...)*

Parodie či parafráze známých témat byla v boji s nacismem často užívanou zbraní. Málo známé je, že také Bedřich Václavek uspořádal a větším dílem snad napsal sborníček protinacistických parodií *Národní písně* 1940. Byl rozmnožen v Olomouci a je v něm rovněž parodie veršů Karla Havlíčka Borovského.

O tzv. detektivkách se ve svých vzpomínkách zmiňuje několik pamětníků (mj. Václav Černý ve svém *Křiku Koruny české*, Arnošt Polavský a Vlastimil Klíma ve sborníku *Z počátků odboje*, 1969), výtisky detektivky jsou však vzácné.

Edice se podobala tištěným sešitovým detektivkám či dobrodružným románům malého formátu. V této podobě vycházely před válkou např. známé „tomsharkovky“ a „cliftonky“. Na obálce byl obrázek a lákavý titul (*Noční let*, *Půlnoční telegram* apod.) a na zadní straně krycí románový text, uvnitř se však skrýval protinacistický časopis. Detektivky tiskl v poměrně velkých nákladech tiskař Bohumil Kopřiva z Letné. Opatřil si kvůli nim nové písmo, jež pak používal pouze k tomuto účelu. Vůdčí osobností detektivek byl advokát JUDr. Karel Bondy (1906 – 1945), jenž patřil jako jeden z hlavních představitelů Petičního výboru *Věrní zůstaneme* (PVVZ) k významným činitelům první fáze odboje. V říjnu 1941 jej gestapo zatklo, v roce 1944 byl odsouzen k trestu smrti a v lednu 1945 popraven. K odbojářům, kteří se na detektivkách podíleli, patřili také historik Vladimír Klecanda a pozdější ministr spravedlnosti Prokop Drtina, kterým se podařilo koncem roku 1939 odejít do emigrace, a dále Jaroslav Šimsa, redaktor Otakar Wunsch, doc. dr. J. Fischer, prof. Jankovec, ing. dr. Fukátko a Václav Žižka. Podle Arnošta Polavského a básníkovy vlastního svědectví, citovaného Ludvíkem Kunderou, psával do detektivek i František Halas. Na podrobné zhodnocení tato významná ilegální tiskovina dosud čeká.

Jednu z těchto „detektivek“ má ve své knihovně Ústav pro českou literaturu AV ČR. Brožovaný svazek má název *Piráť sedmi moří*, je datován „*Říjen 1939*“ a na obálce je obrázek piráta s šátkem přes obličej. Obsah reaguje na vypuknutí války a smlouvu mezi SSSR a hitlerovským Německem. V malém sešitku je poměrně značný počet satirických i ape-

lativních veršů, z nichž některé lze s velkou pravděpodobností připisat Františku Halasovi.

Druhým nejvýznamnějším ilegálním časopisem bylo Rudé právo, které vydávali komunističtí novináři prakticky bez přerušení po celých šest let okupace, i když bylo několik vydavatelských skupin postupně pozatýkáno. Až do přepadení Sovětského svazu nacisty 22. června 1941 naši komunisté sice vyzývali k sabotážím a k boji proti nacistickému jhu, ale plně se stavěli za Stalinovu smlouvu s hitlerovským Německem. Druhou světovou válku pokládali za zápas mezi dvěma imperialistickými tábory a často zostra útočili na naši západní emigraci i prezidenta Edvarda Beneše. Soudili, že válka nakonec přeroste ve velkou sociální revoluci, a teprve pak bude čas nasadit všechny síly do boje proti kapitalismu. Tyto po vítězné válce už nepřijatelné názory vysvětlují, proč mohla být úplná kritická edice všech dochovaných čísel pořízena až ve svobodnějších šedesátých letech (vyšla až 1971). Ve válečném Rudém právu bylo poměrně málo básní, některé jsou však velmi závažné. Nejvíce básnických textů otiskovalo Rudé právo v době od července 1941 do dubna 1942, kdy je redigoval Julius Fučík. Podobně jako redaktoři V boje zařazovali i vydavatelé Rudého práva do svého listu starší verše, jimž situace válečných let propůjčovala novou aktuálnost (např. Sládkovu báseň *Je proti nám, Nerudovu výzvu Jen dál aj.*).

Jednu původní báseň otiskl v Rudém právu z konce dubna 1940 Ladislav Štoll (1. máj 1940) a veršovaný apel v něm uveřejnil také člen třetího ilegálního ústředního výboru KSČ Josef Košťálek (Červen 1943 v čísle ze 4. 6. 1943). Štollova krátká báseň pozdravuje proletáře kráčejiícího jarní přírodou a připraveného „*převrátit každý drn / a každou dlaždici / evropské země jarní*“. Verše nepřilíhli zdařile napodobují dikci a gesto Neumannových sbírek *Srdce a mračna* a *Sonáta horizontálního života*. Čtyřsloká báseň Josefa Košťálka (Košťálek se zastřelil, když gestapo 11. ledna 1944 obsazovalo partyzánský bunkr u vesnice Újezd u Hořovic) je podobná bojovým výzvám, jakých bylo mnoho i v časopise *V boj*.

Tři básně (Slib, Stalinovi a Lomením paží zoufalých) otiskl v roce 1943 v Rudém právu mladý básník Jindřich Vichra (1918 – 1944). Vichra, venkovský chlapec z jihočeského Dráchova, maturant tábořské reálky (1936), byl popraven na Pankráci za přechovávání ilegálních pracovníků, čelných funkcionářů KSČ. V kritické edici ilegálního Rudého práva není autor zmíněných tří básní určen. Atribuci provedl editor Vichrova básnického odkazu Přemysl Wiesner (*Má appassionata*, 1980). Verše z Rudého práva nepatří k Vichrovým nejlepším – Vichra mohl psát i v pankrácké cele smrti a právě tyto poslední básně, psané in articulo mortis a bilancující básníkům krátký život, jsou z celé jeho tvorby nejzávažnější. Je mezi nimi i rozsáhlá báseň *Má appassionata*, v níž se Vichra loučí se životem.

K nejvýznamnějším básním z ilegálního Rudého práva patří známý Halasův První máj 1942, báseň otištěná v posledním čísle, které redigoval Julius Fučík (v květnu 1942). Halas ji později zařadil do sbírky V řadě. V době Fučíkova redigování (v listopadu 1941) vyšla v listu také báseň Blaničtí, která slohovými znaky ukazuje k Halasovi nebo Holanovi. Kdo byl autorem těchto působivých veršů, plných citátů a aluzí, se už pravděpodobně nikdy nedovíme:

„Až bude nejhůř pod přívalem béd...“
 – Kdo z nás by neslyšel tu pověst vyprávět? –
 „...až bude nejhůř a smrtonošů tlupy
 kopyty koňů zdeptají náš klas,
 až města rozvalí, děs vrhnou na chalupy,
 až živý nezalká a mrtvý nezaúpí...
 nad horou Blaníkem zazvoní dějin hlas:
 Blaničtí rytíři! Je čas! Je čas!“

Může být ještě hůř? Náš dům je vyplněn,
 psi život chlemtají, tmou zahalen je den,
 zem otců pod kopyty koňů,
 tvář matek zmučena, krev synů teče po ní,
 smrt kosí klas...

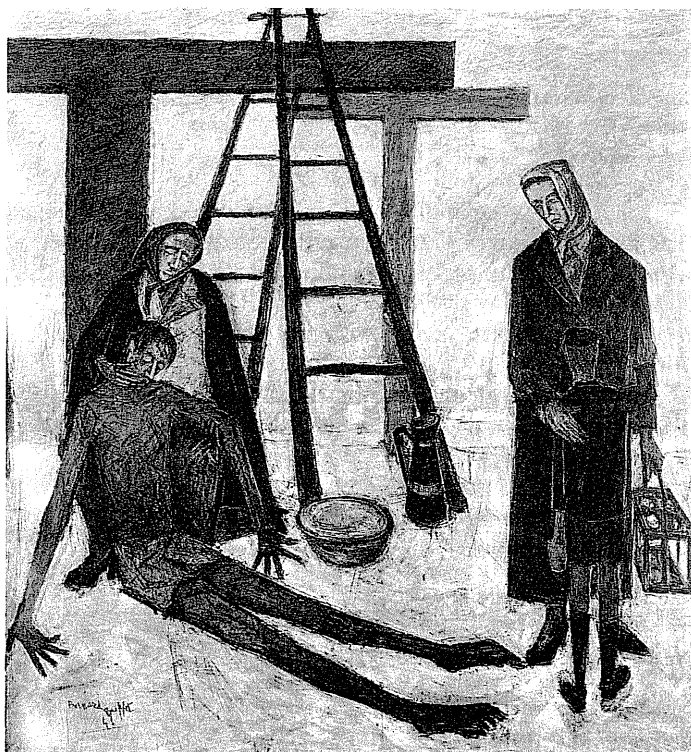
Však slyš! Z podzemí duní hlas.
 To v zvonu Blaníka národa srdce zvoní.
 nevolá mrtvé. Živé volá. N á s !
 Vojáci p o d z e m í ! Je čas! Je čas!

Na závěr ještě krátkou zmínku o odvážné akci národně socialistického novináře Václava Sábla, který okupaci přežil, protože jej nacisté nedopadli. Šlo o uveřejnění Přísahy českého dělníka, básně, jež využila legálního tisku k přímé odbojové akci a jejíž text se po dešifrování podobá apelům tištěným v podzemních tiskovinách. Verše byly otištěny v nejtěžší době, ve dnech heydrichiády (15. června 1942), ve Večerním Českém slově. V témž čísle Českého slova bylo oznámení o popravách 47 příslušníků našeho národa. Text této zdánlivě (a na první pohled) kolaborantské básně zní:

Vám, Ochránce lidu dělného,
 vrahové když v osudovém ránu
 dětí vašich drobných nelitující
 i choti, zlou zasadili ránu,
 žen českých dělníků se srdce zachvěla,
 všechno se otřásló v nás,
 až slzy z očí vytryskly:
 Náš Ochránce – chvěl se nám hlas –
 Čas nový, který's pro nás vytvářel –
 bude nám ztracen, ztracen navždy snad?

*Splatit bychom rádi chtěli svůj Vám dluh
krví vlastní. Je marno vše. Rek velký pad.
Nezapomenem však dobrodince rodin svých!
Nezapomenem! Český dělník dlaň k přísaze zdvih!
Přisaháme Vůdci, Říši i mrtvému Zastánci,
že nového řádu budem věrní ochránci!*

Do prvních slov všech veršů (kromě posledního) je zašifrován text protinacistické přísahy: „Vám, vrahové dětí i žen, všechno, až náš čas bude, splatit krví nezapomenem! Nezapomenem! Přisaháme!“ Šlo tedy o jakýsi slovní akrostich. Sábl napsal báseň, jak sám uvádí, „třaslavou rukou pracujícího člověka“ na list ze školního sešitu, podepsal ji smyšleným jménem a adresou a obálku s básní poslal přímo do rukou quislingovského šéfredaktora Českého slova Emanuela Vajtauera. Rafinovaně napodobené písmo, kostřatost projevu i prostoduchost básně Vajtauera natolik zmátly, že prý prohlásil: „Tohle přijde do listu, protože je to psáno mozočnatou rukou dělníka.“ Závěr básně se mu však zdál málo působivý, proto připsal poslední verš. Důsledkem otištění básně bylo odstranění Vajtauera z redakce denního listu, dočasné zastavení Večerního Českého slova a pozdější snížení jeho nákladu.

Buffet, B., Pieta, 1946